

DOI: 10.31866/2410-1311.39.2022.256898
УДК 17.023.32:323.21

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ КОНСОЛІДАЦІЮ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Кириленко В'ячеслав Анатолійович

*Кандидат філософських наук, доцент,
ORCID: 0000-0002-7413-8809, e-mail: kafderz307@gmail.com,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01033*

Для цитування:

Кириленко, В.А. (2022). Національна ідентичність та її вплив на суспільну консолідацію і ефективність публічного управління. *Питання культурології*, (39), 32-39. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256898>.

Анотація

Мета статті — з'ясувати вплив національної ідентичності на ступінь суспільної консолідації з огляду на ту важливість, яку має суспільна консолідація для державотворення та ефективності публічного управління. Методологічну основу дослідження сформували аналіз наукової та публіцистичної літератури, досвід багаторічної системної участі автора у державотворчих процесах в Україні, активна нормативно-правова та законодавча діяльність у зазначеному напрямі. Наукова новизна полягає у вивченні взаємозв'язку національної ідентичності та суспільної консолідації, оскільки національна ідентичність посідає особливе місце серед різних типів колективних ідентичностей (релігійної, расової, класової, гендерної тощо) та має потужний консолідаційний потенціал у суспільстві. Суспільна консолідація розглядається як результат згуртування громадян навколо спільних цінностей, вона висвітлюється як вагомий чинник, що впливає на створення сприятливих умов для ухвалення якісних управлінських рішень. Висновки. Встановлено взаємозв'язок між свободою людини та свободою національної спільноти, до якої вона себе самовідносить. Свобода особистісного самовизначення розглядається як базова цінність демократичного суспільства. Обґрунтовано, що стабільність суспільства базується на можливості реалізації цінності особистісного самовизначення. Водночас національна ідентичність аналізується як вагомий чинник безпеки суспільства. Обґрунтовано необхідність інклюзивного розуміння національної ідентичності в сучасному глобалізованому світі. Інклюзивність експлікується як головна ознака по-сучасному прочитаної національної ідентичності. Інклюзивна національна ідентичність розкривається як необхідна компонента, яка забезпечує безпеку громадян і саме фізичне існування країни. Інклюзивна національна ідентичність формує основу для консолідації суспільства,

створює необхідні умови для якісного та ефективного публічного управління, яке є неможливим за умов суспільного хаосу.

■ **Ключові слова:** національна ідентичність; інклюзивна національна ідентичність; консолідація суспільства

■ **Вступ**

Українська національна ідентичність є вагомим чинником консолідації українського суспільства. За сучасних обставин, у яких перебувають українська держава та суспільство, консолідаційний потенціал української національної ідентичності суттєво зростає. В умовах війни, що її продовжує провадити проти України Російська Федерація, національна ідентичність стає дедалі більш вагомим чинником національної безпеки.

З іншого боку, впливи глобалізації, дію яких Україна як дедалі більш повноправний учасник процесу європейської та євроатлантичної інтеграції відчуває на собі зі зростаючою інтенсивністю, стають додатковим випробуванням для української національної ідентичності у частині її здатності до інклюзивності, модернізації та самооновлення. З огляду на це, рефлексії над питанням національної ідентичності є нагальною потребою сьогодення.

Тематика національної ідентичності є предметом зацікавлення для значної кількості українських та зарубіжних дослідників. Серед зарубіжних науковців вагомий внесок у дослідження феномену національної ідентичності зробили С. Гантінгтон, М. Гібернау, Е. Гобсбаум, Е. Гелнер, Л. Донскіс (2010), Г. Кон, Ф. Майнеке, Е. Сміт (1994). Окремо слід відзначити фундаментальну працю польської дослідниці О. Гнатюк (2005), що присвячена питанням саме української національної ідентичності, її проявам у царинах інтелектуальної та художньої творчості.

Серед українських науковців питання національної ідентичності, зокрема, досліджували В. Лісовий (Лісовий & Проценко, 2000) та Є. Бистрицький (Бистрицький та ін., 2015): увага науковців зосереджена на питаннях філософії національної ідеї, її граничних засад; І. Дзюба аналізує питання культурної та мовної ідентичності; М. Степико (2011) з'ясовує фундаментальні засади української національної ідентичності; В. Пасічник вивчає взаємозв'язок національної ідеї та національної ідентичності; М. Козловець (2009) аналізує українську національну ідентичність у контексті глобалізаційних проблем; В. Трощинський, В. Скуратівський, Н. Ярош (Трощинський та ін., 2018) досліджували формування української ідентичності в умовах сучасності.

У багатьох цих працях національна ідентичність розглядалася як основа для колективної — громадянської, політичної, суспільної тощо консолідації. Однак проблема національної ідентичності як теоретичного концепту і суспільного явища, на нашу думку, потребує додаткової уваги з огляду на її всезростаюче значення для єдності суспільства та стійкості держави як управлінської системи, з одного боку, та головної мети і здобутку української нації на тривалому шляху власного націє- та державотворення, з іншого. Наголошуючи, що ця проблематика є важливою для українського суспільства також і з практичного огляду, ми й підходимо до її розгляду у цій статті.

■ Мета статті

Метою статті є з'ясування впливу явища національної ідентичності на ступінь суспільної консолідації з огляду на важливість останньої для забезпечення більшої ефективності публічного управління.

■ Виклад матеріалу дослідження

Нація, що має мінімальну кількість різночитань щодо власної ідентичності, отримує актуальну можливість для конвертування цієї обставини у критично важливий для ефективності публічного управління чинник суспільної консолідації. Досліджуючи вплив української національної ідентичності на процеси у суспільстві, ми водночас зможемо вивчити механізм впливу цієї ідентичності на створення умов для суспільної консолідації, яка сприятиме створенню кращих умов для ухвалення ефективних управлінських рішень.

«У найзагальнішому вигляді під національною ідентичністю розуміють відчуття колективної належності до конкретної національної спільноти, її культури» (Козловець, 2009, с. 57). Українська національна ідентичність є чинником, що може суттєвим чином сприяти консолідації українського суспільства. Суспільна консолідація, своєю чергою, є результатом згуртування громадян навколо спільних цінностей. Таке згуртування створює сприятливі умови для ухвалення та реалізації якісних управлінських рішень, оскільки негативний потенціал суспільних різночитань, протиріч та протистояння за умов суспільної згуртованості мінімізується. Водночас національна ідентичність не є одноосібно пануючим консолідаційним чинником у суспільстві. Окрім національної ідентичності, мають місце інші типи колективних ідентичностей, як-от релігійна, расова, етнічна, класова, гендерна тощо. Як зазначає О. Гнатюк (2005), «зазвичай індивід є членом більше ніж однієї інтерпретативної спільноти, тому процес конструювання власної ідентичності полягає в прийнятті або відкиданні елементів ідентичності різних груп, до яких прагне долучитися індивід» (с. 51).

Аналіз концепту національної ідентичності має гуртуватися на її сучасному тлумаченні. За обставин глобалізованого світу та існування переважно багатонаціональних у етнічному розумінні суспільств національна ідентичність має передбачати інклюзивність. За Ф. Фукуямою (2020), інклюзивність і є головною ознакою по-сучасному прочитаної національної ідентичності. Лише за таких обставин концепт політичної нації як необхідної умови демократичного суспільства знаходить своє відображення у теоретико-світоглядному понятті національної ідентичності та може бути успішно застосований суспільством на практиці як інструмент забезпечення високого ступеня його консолідації.

Національна ідентичність ґрунтується на ціннісно спільних для значної (більшої) частини суспільства поняттях, які уже окреслені у великій кількості досліджень. Англійський дослідник Е. Сміт (1994) вважає, що невід'ємними атрибутами національної ідентичності є спільні «історична територія, ... історична пам'ять, ... громадська культура, єдині юридичні права та обов'язки для усіх членів, спільна економіка з можливістю пересуватися у межах національної території» (с. 23). Значну роль у формуванні національної ідентичності відіграють й інші чинники (від етноніму до творених в сучасній культурі міфологем), але

перелічені Е. Смітом мають основоположне значення. Як зазначають українські науковці (Бистрицький та ін., 2015), «ідентичність як поняття виникає та зникає разом з його інтенційним змістом — тим чи тим рівнем самоусвідомлення особи, усвідомлення її суспільного місця та ролі як власної колективної незалежності» (с. 13), «належність до життєвого світу культури» він називає «неминучою характеристикою ідентичності» (с. 14).

Основою, у тому числі і для української національної ідентичності, є спільна історія, спільна культура й мова, відчуття необхідності колективного спільного майбутнього як спільної економічної, соціальної, культурної тощо діяльності, що є ключовими чинниками, які містять консолідаційний потенціал для суспільства. Продуктом взаємодії цих ключових чинників та водночас гарантом їх існування є українська держава, адже без їх усвідомлення та культивування український національний рух, а значить, і українська держава як результат його зусиль та боротьби, були б неможливими. Водночас держава має спрямовувати перманентні зусилля на підтримку функціонування тих інститутів, діяльність яких прямо чи опосередковано спрямована на культивування та примноження спільних для суспільства цінностей.

Стійкість української держави залежить від цих чинників, позаяк саме вони, як ми зазначали вже вище, створюють та утримують консолідаційний потенціал суспільства. Цей потенціал, своєю чергою, значною мірою залежить від наявності у людей колективного відчуття необхідності бути разом, готовності до спільної взаємодії щодо спільного майбутнього. При цьому така взаємодія є можливістю застосування усього арсеналу способів громадянської активності, які є оприятними в умовах сучасної демократії та сучасних глобальних комунікацій.

Зважаючи на те, що українське суспільство функціонує в умовах демократії, умови стійкої стабільності суспільства базуються понад усе на можливості реалізації цінності свободи, яка є безумовною базовою цінністю будь-якого по-справжньому демократичного суспільства, у якому людина від народження є і має бути вільною. Свобода людини у такому суспільстві не може бути відірваною від свободи спільноти, у тому числі національної, до якої вона себе самовідносить: «люди повинні ідентифікувати себе з нацією, якщо прагнуть свободи й самореалізації» (Сміт, 1994, с. 82).

Також слід зазначити, що національна ідентичність як вагомий суспільний чинник значною мірою забезпечує світоглядні підвалини безпеки суспільства — від фізичної безпеки громадянина до національної безпеки держави.

Ф. Фукуяма (2020) зазначає, що «крайній випадок, до чого може призвести відсутність національної ідентичності, — це розпад держави та громадянська війна, як ... у Сирії чи Лівії. Але навіть без цього слабка національна ідентичність призводить до інших серйозних проблем із безпекою» (с. 25).

Національна ідентичність є важливим світоглядно-політичним явищем, що поєднує у собі як теоретичні та ціннісні компоненти, так і потенціал для забезпечення виконання цілком практичних функцій, що без них саме існування суспільства та держави може бути хитким та позбавленим стійкої перспективи. При цьому свобода усвідомленого вибору щодо визнання цінності спільного територіального простору, спільної історії, спільної мови та культури, спільного

колективного майбутнього для сучасного розуміння національної ідентичності є засадничою.

«Національну ідентичність можна створити на основі ліберальних та демократичних цінностей та спільного досвіду, який стане сполучною тканиною й дозволить процвітати багатонаціональним суспільствам. ...Така інклюзивна модель національної ідентичності з кількох причин має вирішальне значення для збереження сучасного політичного устрою», — зазначає Ф. Фукуяма (2020, с. 125).

«Інклюзивна» національна ідентичність стає тим необхідним субстратом, який забезпечує не лише безпеку громадян, а навіть і саме фізичне існування країни, підтверджуючи, таким чином, глибокий консолідаційний потенціал та значення національної ідентичності для суспільства.

Можна стверджувати, що саме цей консолідаційний потенціал створює також і необхідні умови для якісного та ефективного публічного управління, яке є неможливим за умов суспільного хаосу, а тим більше громадянського протистояння чи розпаду держави.

Об'єднуючий потенціал національної ідентичності є однією з базових її ознак. Консолідація суспільства за умов демократичного врядування — один із найбільших викликів для України, що вимагає якнайшвидшого реагування.

■ Висновки

Національну ідентичність розглянуто як чинник, що суттєвим чином сприяє суспільній консолідації. Суспільна консолідація, своєю чергою, розглядається як результат згуртування громадян навколо спільних цінностей, яке забезпечує значно кращі умови для ухвалення якісних управлінських рішень, оскільки негативний потенціал будь-якого громадянського протистояння за умов суспільної консолідації мінімізується.

Виокремлено інші типи колективних ідентичностей, що існують водночас із національною ідентичністю, як-от: релігійна, расова, класова, етнічна, гендерна тощо. Наголошено на важливості національної ідентичності для самоідентифікації особистості та консолідації суспільства. Предметом більш поглибленого вивчення має стати взаємозв'язок національної ідентичності з іншими типами колективних ідентичностей з огляду на співіснування у суспільстві множини ідентичностей.

Встановлено взаємозв'язок між свободою людини та свободою спільноти, у тому числі національною, до якої вона себе самовідносить. Свобода особистісного самовизначення є безумовною базовою цінністю для будь-якого по-справжньому демократичного суспільства, у якому людина від народження є і має бути вільною. Стабільність суспільства базується понад усе на можливості реалізації цінності особистісного самовизначення.

Зазначено, що національна ідентичність також є вагомим чинником безпеки суспільства — від фізичної безпеки громадянина до національної безпеки держави.

Наголошено, що національна ідентичність є важливим світоглядно-політичним явищем, що поєднує у собі як теоретичні та ціннісні компоненти, так і потенціал для забезпечення виконання цілком практичних функцій, що без них саме

існування суспільства та держави може бути хитким та позбавленим достатньої впевненості у майбутньому. При цьому свобода усвідомленого вибору щодо визнання цінності спільного територіального простору, спільної історії, спільної мови та культури, спільного колективного майбутнього для сучасного розуміння національної ідентичності є засадничою.

Продемонстровано, що концепт національної ідентичності у глобалізованому світі в межах переважно багатонаціональних у етнічному розумінні суспільств передбачає інклюзивність, яка є головною ознакою по-сучасному прочитаної національної ідентичності. «Інклюзивна» національна ідентичність розкривається як необхідна компонента, яка забезпечує і безпеку громадян, і саме фізичне існування країни, підтверджуючи, таким чином, свій глибокий консолідаційний потенціал та значення для суспільства. Саме цей консолідаційний потенціал створює необхідні умови для якісного та ефективного публічного управління, яке є неможливим за умов суспільного хаосу, а тим більше громадянського протистояння чи розпаду держави.

■ Список використаних джерел

- Бистрицький, Є., Білий, О., Зимовець, Р., Кобець, Р., Лозниця, С., & Пролеєв, С. (2015). *Національна ідентичність і громадянське суспільство*. Дух і Літера.
- Гнатюк, О. (2005). *Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність* (Пер. А. Бондар). Критика.
- Донскіс, Л. (2010). *Збентежена ідентичність і сучасний світ* (Пер. О. Буценко). Факт.
- Козловець, М. А. (2009). *Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації* [Монографія]. Видавництво Житомирського державного університету імені І. Франка.
- Лісовий, В., & Проценко, О. (2000). Націоналізм, нація та національна держава. В О. Проценко, & В. Лісовий (Упоряд.), *Націоналізм* (с. 11–36). Смолоскип.
- Сміт, Е. Д. (1994). *Національна ідентичність* (Пер. П. Таращук). Основи.
- Степико, М. Т. (2011). *Українська ідентичність: феномен і засади формування* [Монографія]. Національний інститут стратегічних досліджень.
- Трощинський, В. П., Скуратівський, В. А., Ярош, Н. П., Ситник, П. К., Кравченко, М. В., Купрійчук, В. М., Попок, А. А., Петроє, О. М., Решетніков, Ю. Є., Карлова, В. В., Фесенко, Г. Л., Дербак, А. П., & Бурмістрова, В. А. (2018). *Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти* [Монографія]. Національна академія державного управління при Президентові України.
- Фукуяма, Ф. (2020). *Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості* (Пер. Т. Сахно). Наш Формат.

■ References

- Bystrytskyi, Ye., Bilyi, O., Zymovets, R., Kobets, R., Loznytsia, S., & Proleiev, S. (2015). *Natsionalna identychnist i hromadianske suspilstvo [National Identity and Civil Society]*. Dukh i Litera [in Ukrainian].
- Donskis, L. (2010). *Zbentezhena identychnist i suchasnyi svit [Confused Identity and the Modern World]*. Fakt [in Ukrainian].

- Fukuyama, F. (2020). *Identychnist. Potreba v hidnosti ta polityka skryvdzhenosti [Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition]* (Trans. T. Sakhno). Nash Format [in Ukrainian].
- Hnatiuk, O. (2005). *Proshchannia z imperiieiu. Ukrainski dyskusii pro identychnist [Farewell to the Empire. Ukrainian Discussions About Identity]* (Trans. A. Bondar). Krytyka [in Ukrainian].
- Kozlovets, M. A. (2009). *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii [The Phenomenon of National Identity: the Challenges of Globalisation]*. Publishing House of Zhytomyr I. Franko State University [in Ukrainian].
- Lisovyi, V., & Protsenko, O. (2000). Natsionalizm, natsiia ta natsionalna derzhava. In V. Lisovyi, & O. Protsenko (Comps.), *Natsionalizm [Nationalism]* (pp. 11–36). Smolohyp [in Ukrainian].
- Smit, E. (1994). *Natsionalna identychnist [National Identity]* (Trans. P. Tarashchuk). Osnovy [in Ukrainian].
- Stepyko, M. T. (2011). *Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia [Ukrainian Identity: Phenomenon and Principles of Formation]* [Monograph]. National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian].
- Troshchynskiy, V. P., Skurativskiy, V. A., Yarosh, N. P., Sytnyk, P. K., Kravchenko, M. V., Kupriichuk, V. M., Popok, A. A., Petroie, O. M., Reshetnikov, Yu. Ye., Karlova, V. V., Fesenko, H. L., Derbak, A. P., & Burmistrova, V. A. (2018). *Formuvannia ukrainskoi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty [The Formation of Ukrainian Identity in Context of Modern Challenges: Theoretical and Political Aspects]* [Monograph]. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine [in Ukrainian].

▪ NATIONAL IDENTITY AND ITS INFLUENCE ON SOCIAL CONSOLIDATION AND EFFICIENCY OF PUBLIC ADMINISTRATION

▪ Viacheslav Kyrylenko

▪ *PhD in Philosophy, Associate Professor,*
ORCID: 0000-0002-7413-8809, e-mail: kafderz307@gmail.com,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

▪ Abstract

The purpose of the article is to find out the impact of national identity on the degree of social consolidation given the importance of public consolidation for statehood and the effectiveness of public administration. The methodological basis of the research was formed by the analysis of scientific, social and political literature, long-term consistent participation of the author in the state formation processes in Ukraine, and active regulatory and legislative activity in this direction. The scientific novelty consists in studying the relationship between national identity and social consolidation since national identity occupies a special place among various types

of collective identities (religious, racial, class, gender, etc.) and has a powerful consolidation potential in society. Social consolidation is considered as a result of rallying citizens around common values, it is highlighted as a significant factor influencing the creation of favourable conditions for making high-quality management decisions. Conclusions. The relationship between human freedom and the freedom of the national community, with which the individual identifies himself, is established. The freedom of personal self-determination is considered as a basic value of a democratic society. It is proved that the stability of the society is based on the possibility of realizing the value of personal self-determination. At the same time, national identity is analysed as a significant factor in the security of society. The necessity of an inclusive understanding of national identity in the modern globalised world is substantiated. Inclusivity is explicated as the main feature of a modern concept of national identity. Inclusive national identity is specified as a necessary component that ensures the safety of citizens and the very physical existence of the country. Inclusive national identity forms the basis for the consolidation of the society, and creates the necessary conditions for quality and effective public administration, which is impossible in the conditions of social chaos.

■ **Keywords:** national identity; inclusive national identity; consolidation of society

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.